

Prima reconstituire a uneia dintre lucrările pierdute ale Olgăi Greceanu, *Răstignirea*, am făcut-o pentru a recrea atmosfera solemnă a unei săli de judecată în cadrul colecției mele de costume, după ce promisem de la prietena mea, pictorița Magda Ardeleanu din Elveția, roba de judecător a tatălui ei, din perioada interbelică. Aveam fotografia tripticului Răstignirii, pe care Olga Greceanu scrisese pe dos *Judecătoria din Piața Amzei, 1937*. Era o variantă, cea mai reușită, a frescei din Sala de Consiliu a Sf. Sinod de la Mânăstirea Antim. Prin tehnica actuală a printării pe suport textil, care se folosește pentru reclamele mari care acoperă blocurile bucureștene, am refăcut imaginea Răstignirii la dimensiunile ei inițiale. Văzând-o montată pe perete, m-a trecut un fior și am înțeles pentru prima dată într-adevăr ce rol imens joacă raportul dintre mărimea imaginii artistice și cea a privitorului care, în cazul de față, privește în sus și se simte mic și copleșit, ca la biserică.

Au urmat celelalte două, *Primăvara* din conacul de la Bălteni (1938) apoi *Intrarea lui Mihai Viteazul la Alba Iulia*, care a figurat la Expoziția Universală de la New York din 1939.

Lucrările pe care ne-am străduit să le facem cunoscute generațiilor prezente, care nu au avut cum să le vadă, întregesc atât creația Olgăi Greceanu dar și istoria artei românești interbelice.

## O L G A G R E C E A N U , O P E R E P I E R D U T E

Multe lucrări ale pictoriței Olga Greceanu au dispărut încă în timpul vieții ei. Unele au fost arse în bombardamentele din al doilea război mondial, când o bombă a căzut pe atelierul artistei, altele au fost distruse cu bună știință, ca fresca din conacul familiei Greceanu de la Bălteni unde, după confiscare, s-a instalat o fabrică de brânză. Câteva picturi murale au avut o soartă mai bună, fiind numai acoperite cu tencuială de comuniști, ca frescele din primăria sectorului 1 din Bd. Banu Manta, nu de mult scoase la lumină. În sfârșit, sperăm ca măcar unele lucrări să fi fost doar rătăcite și că vor ieși cândva la iveală.

Când trecuse de 80 ani, Olga Greceanu m-a chemat și mi-a spus că nu mai are răbdare și trebuie să o ajut să-și termine memoriile începute. Atunci mi-a dat și fotografiile după multe lucrări dispărute, monocrome sau completate de pictoriță cu creioane colorate. Ele au rămas mulți ani doar mici amintiri ale unor opere care, în forma lor inițială, erau grandioase prin subiecte dar și prin întinderea lor.

Privind fotografiile, încercam să-mi închipui ce impresie putea să facă fiecare compoziție în realitate, la dimensiunile inițiale, cu personaje de mărime naturală sau chiar supradimensionate, dominând pe privitorii din fața lor. Mănată de această curiozitate, am recurs la tehnica măririi imaginilor pentru realizarea benzerelor publicitare, cu scop comercial sau politic, cu care sunt învelite multe din clădirile Bucureștiului.

Efectul este, după cum se vede, copleșitor. Spectatorul privește în sus și se simte mic la poalele crucii Răstignitului care se înalță pe perete până la tavan. Diferența de dimensiuni schimbă relația dintre opera de artă și privitorul darului. Altfel vezi o mică

ilustrație pe care o țî în poală și altfel când trebuie să cuprinzi cu privirea ansamblul unui perete întreg. Aflată într-o sală de judecată, pictura trebuia să creeze atmosfera solemnă în care martorii, cu mâna pe Biblie, jurau să spună adevărul.

Voit impresionantă este și mărimea ieșită din comun ( aproape 10 m lungime) a panoului pictat pe pânză care înfățișează pe Mihai Viteazul, eroul simbolic al Unirii proclamate la Alba Iulia, trimes să reprezinte România ca pe o țară unitară și puternică la Expoziția Internațională de la New York în 1939.

Dimpotrivă, Primăvara, fresca decorând sufrageria conacului de la Bălteni, în care siluetele suave ale zânelor cu păsări exotice nu depășesc dimensiunile umane, trebuia să-i facă pe meseni să se simtă bine alături de lumea fermecată a basmului..

Experiența avută cu acest prilej ne convinge încă odată că arta nu este doar o simplă comunicare a unor date și fapte ci că ea cuprinde întregul suflet, pornind de la senzații, trezește sentimente, răscolește amintiri, provocând trăiri intense, mereu altele, după cum suntem dispuși.

Și dacă pe lângă un bener publicitar putem trece în viteză, reținând doar numele produsului laudat, o operă artistică, adânc și îndelung elaborată, ne poate reține atenția un timp fără limite, până ce în sufletul nostru a pătruns mesajul artistului care ne-a trimes prin opera lui darul său, făcându--ne să trăim mai intens, mai deplin.

### **RĂSTIGNIREA LUI IISUS**

În perioada dintre cele două războaie mondiale, în sălile de judecată aflate în fiecare sector al Capitalei, pe peretele din spatele judecătorului se afla pictată câte o Răstignire, pentru a da gravitatea necesară jurământului cu mâna pe biblie care se cerea oricărui martor pentru a spune numai adevărul. Aceste lucrări de artă au dispărut odată cu venirea la putere a comunismului ateu. Se pare că însuși Theodor Pallady a lucrat la o astfel de compoziție, după mărturia criticului de artă Stefan Nenițescu (în ARTA nr. 2 din 1971) care povestește cum, pentru a-i servi de model, Pallady tocmise un oltean din piață pe care-l legase cu funii de o grindă.

Răstignirea pictată de Olga Greceanu se distinge de mulțimea picturilor pe aceeași temă din arta universală și românească prin solemnitatea care se degaje din ansamblul compoziției, cu desenul redus la linii drepte, severe, umbra și lumina dramatice, doar ușor colorate. Structurată ca un triptic, scena apare ca o imortalizare a sacrificiului suprem, reprezentat nu ca un fapt de cruzime omenească ci ca un fenomen înscris în armonia universală. În centrul compoziției Iisus apare îmbrăcat în cămașă de pânză, ca o cruce albă, iar în jurul său toate personajele se înclină începând cu maica sa și continuând până la marginile panourilor cu ostașii care-și apleacă sulite. Mutarea scenei din lumea terestră pe planul sufletesc al rugăciunii se face prin evitarea oricărei atenții asupra trupurilor, cel al Mântuitorului fiind complet ascuns de cămașă, ca și printr-o stilizare decorativă a faldurilor drapajelor sau a uniformelor militare. Prin ignorarea sugestiilor tactile ale materialelor, piele, stoffe sau metale, Olga Greceanu se află la polul opus senzualității pictorilor catolici,

cum era Rubens, înscriindu-se prin intensa spiritualizare în tradiția ortodoxă din primele secole ale creștinismului, din imperiul Bizantin.

Formatul de triptic și ramele în care fiecare parte pare prinsă separat ne dau speranța că lucrarea a fost executată nu direct pe zid ci pe panouri mobile care puteau să fie deplasate la nevoie, salvate și ascunse și ar putea reapare cândva. Acesta a fost de altfel și unul dintre motivele care ne-au determinat să organizăm această expoziție itinerantă, pentru a atrage atenția celor care au văzut cumva lucrarea fără a-i da atenția cuvenită..

### **PRIMĂVARA DE LA BĂLTENI**

Al doilea panou din expoziție reproduce o pictură pe care Olga Greceanu o realizase pentru a împodobi sufrageria, încăperea cea mai mare din conacul moșiei de la Bălteni, jud. Dâmbovița, în 1938. Clădirea, asemănătoare caselor țărănești din regiune, cu un parter înconjurat de un pridvor umbrit, era ornamentată cu cioplituri de tip brâncovenesc. Compoziția, intitulată de autoare PRIMĂVARA, reprezenta un șir de tinere femei, cu trupuri subțiri, unduind ca și crengile pomilor din preajmă, ca bătute de un vânt ușor, ținând fiecare din ele în mâini câte o pasăre exotică, de la porumbei moțați la feluriți papagali și până la un curcan înfoiat. Acesta din urmă i-a rămas în amintire până azi nepoatei Olgăi Greceanu, Tatianeii Anghel, care îl văzuse ultima dată când avea vreo 12 ani. Cum paralel cu zidul pe care se întindea pictura era întinsă masa la care mânca familia iar ea ședea în dreptul curcanului, avusese răgazul să-l contemple toată acea ultimă vară tihnită, după care în sat a izbucnit focul luptei de clasă. Cărțile din bibliotecă au fost arse în mijlocul curții, apoi în conac s-a instalat o fabrică de brânză și pereții au fost văruiți. Nu am mai găsit nici o urmă a frescei.

### **INTRAREA LUI MIHAI VITEAZUL LA ALBA IULIA**

Panoul a fost creat de Olga Greceanu special pentru Expoziția Universală de la New York din 1939. România s-a prezentat la această confruntare internațională la un nivel deosebit de înalt, după aprecierile contemporanilor. După cum declara și autoarea în notele ei de călătorie, pavilionul nostru se prezenta deosebit de bine în comparație cu celelalte din jur. Artiști de seamă au decorat exteriorul, de pildă Mac Constantinescu cu un ansamblu de reliefuri metalice, pe când interiorul oferea o expoziție semnificativă a școlii românești de pictură și sculptură. Olga Greceanu a proiectat compoziția dedicată Marii Uniri, baza pe care se ridica România modernă, amintind că aceasta a fost prefigurată cu trei secole mai devreme de reunirea principatelor sub Mihai Viteazul. Pentru a da evenimentului amploarea unei mișcări în care era antrenată toată suflarea, autoarea a așezat în mijloc pe eroul, îmbrăcat cum se știe, în straie albe, încălecat pe un cal bălan, așa cum intrase la Alba Iulia, iar în dreapta și în stânga lui o mulțime de personaje, boieri și mulți militari în armuri și purtând steaguri. Compoziția, lungă de aproape 10 metri, pentru a putea fi transportată peste ocean cu vaporul, a fost lucrată pe o pânză groasă, aspră, în culori de ulei care, absorbite, au dat desigur impresia de pictură pe zid. Pentru acoperirea unei suprafețe atât de întinse, Olga Greceanu a apelat la ajutorul pictorului Dimitrie Știubei (cunoscut mai ales pentru marinele sale), care i-a adoptat stilul. Proiectul îi aparține Olgăi Greceanu, după cum

se poate vedea comparând panoul de la New York cu fresca semnată de Olga Greceanu mai târziu, pe fațada Institutului de Istorie Nicolae Iorga din Piața Victoriei din București, unde pictorița reia grupul central cu ușoare schimbări, pentru a-l adapta spațiului înghesuit de la intrarea imobilului. Gama cromatică, sobră dar festivă, se bazează pe acordul dintre fondul cenușiu-verzui în care sunt ținute majoritatea personajelor care par dăltuite în piatră, și cărămiziul steagurilor care punctează și înviorează acțiunea.

În pavilionul românesc de la New York marele panou al Olgăi Greceanu a fost așezat pe peretele cel mai întins al sălii de mese, după cum atestă o fotografie păstrată în Enciclopedia României din acel an.

La scurtă vreme după aceea, a izbucnit al doilea război mondial iar lucrările de la New York ale artiștilor noștri nu au mai fost aduse în țară.

Sperăm că acțiunea noastră să stimuleze comunitatea românească din SUA să caute și să expună lucrările risipite prin diverse locuri.

### **O L G A G R E C E A N U ( 1 8 9 0 – 1 9 7 8 )**

În perioada dintre cele două războaie mondiale Olga Greceanu era una dintre cele mai cunoscute nume din România. Alături de pictorițe ca Cecilia Cuțescu Storck și de sculptorițe ca Milița Petrașcu, Olga Greceanu a făcut parte din prima generație de femei afirmate în viața publică în secolul al XX-lea. După studii în Belgia, Franța și Italia, a lucrat tablouri de șevalet, expuse în țară și în străinătate la mari manifestări internaționale, la Paris, Barcelona sau New York. Ea a devenit însă celebră mai ales prin abordarea picturii murale, genul cel mai dificil, grav și plin de răspundere al artei monumentale, întrecându-i prin fermitatea stilului pe toți confrății de breaslă. Mari ansambluri de pictură monumentală pot fi văzute și azi în București la Institutul de Arhitectură, la Institutul de Istorie N. Iorga din Piața Victoriei, la primăria sectorului 1 din Bd. Banu Manta, în clădirea Sinodului sau la biserica Mânăstirii Antim.

Contemporană cu cei mai străluciți artiști ai perioadei interbelice, Pallady, Petrașcu, Tonitza, Șirato, etc. ea a lăsat o operă originală, îmbinând tradiția națională cu arta modernă europeană. În lucrările ei, ca și în pictura murală a vechilor biserici din România, timpul pare a se opri în loc, devenind eternitate, iar spațiul nu mai contează, toate planurile compoziției desfășurându-se la nivelul zidului, care nu-și pierde integritatea prin perspective înșelătoare, ca în arta barocă. În alcătuirea imaginii intră însă în același timp și rezultatele căutărilor artiștilor apuseni contemporani care, din pricina concurenței fotografiei și a cinematografului în oglindirea realității, exaltau mijloacele de expresie specifice artelor vizuale, construcția (cubismul), culoarea (fovismul) etc.

Creațiile plastice ale Olgăi Greceanu erau rodul unui talent viguros dar și a unui întins orizont cultural. Strădania de clarificare și de organizare a lucrului au dus-o pe Olga Greceanu spre o adevărată activitate de cercetare, consemnată în mai multe volume rămase actuale și astăzi, cum este de pildă *Compoziția murală, legile și tehnica ei din 1935..* În 1939, anul panoului de la New York, Olga Greceanu publica *Specificul Național în pictură*,

ca o încheiere a unei dezbateri care preocupase pe cei mai valoroși artiști plastici români ai perioadei interbelice.

Prin tot ce a pictat și a scris, Olga Greceanu și-a manifestat convingerea că expresia supremă a artelor plastice este pictura religioasă creștină, însuflețită de cele mai înalte idealuri. Străduindu-se să pătrundă înțelesul textelor sfinte, a întocmit ea însăși un Dicționar Biblic, intitulat *Mărturie în cuvânt și chip*, publicat în 2011. Cu permisiunea Patriarhiei, artista lua deseori cuvântul, la sfârșitul slujbei, interpretând ca un laic luminat praznicul zilei. Ultimii ani ai vieții i-a petrecut restaurând picturi murale în multe orașe și sate, împreună cu echipa Patriarhiei.

Realizate într-un interval de timp restrâns de trei ani, între 1937 și 1939, cele trei compoziții expuse aici sunt lucrări de maturitate, reprezentative pentru evoluția artistică a autoarei

Lucrările pe care ne-am străduit să le facem cunoscute generațiilor prezente, care nu au avut cum să le vadă, întregesc prin urmare atât creația Olgăi Greceanu dar și istoria artei românești interbelice.

**Adina Nanu**